

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертаційне дослідження
Михайлова Віктора Миколайовича «Система підвищення кваліфікації
фахівців питань з цивільної безпеки у післядипломній освіті», поданого на
здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

В умовах розвитку глобалізаційних та інтеграційних процесів дедалі більшого значення набувають питання цивільної безпеки і підготовки до надзвичайних ситуацій. Надзвичайно негативних наслідків техногенного і соціального характеру зазнає Україна в результаті військової агресії російської федерації. Відповідно виникає необхідність підвищення якості навчання фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією та забезпеченням цивільної безпеки, їхнього безперервного професійного й особистісного розвитку, зокрема в умовах післядипломної освіти, підготовки фахівців з урахуванням сучасних європейських тенденцій.

Як засвідчив аналіз досліджуваної проблеми, розвиток професійної компетентності фахівців з питань цивільної безпеки має міждисциплінарний характер, значиться актуальним питанням професійної педагогіки. Водночас підвищення кваліфікації фахівців як процес, що впливає на безперервне професійне вдосконалення і знаходиться у стані постійної трансформації, передбачає впровадження якісно нових підходів щодо організації навчання. Це потребує розроблення відповідної системи підвищення кваліфікації фахівців з питань цивільної безпеки в післядипломній освіті, обґрунтування теоретико-методологічних засад підвищення фахової кваліфікації.

З огляду на зазначене, дисертаційне дослідження В.М. Михайлова є своєчасним відгуком на актуальні проблеми підвищення кваліфікації фахівців питань цивільної безпеки в післядипломній освіті, що дає підстави вважати його своєчасним і вкрай необхідним для розвитку теорії і методики професійної освіти.

Щодо аналізу змістового наповнення дисертації варто зазначити, що здобувачем логічно обґрунтовано та ретельно розроблено її структуру. Особливої уваги заслуговує єдність побудови та розміщення смислових блоків, розділів і підрозділів, вивіреність висновків (як проміжних, так і узагальнювальних). Співвіднесення теми, компонентів і змісту роботи не викликає сумнівів.

Актуальність досліджуваної проблеми, її теоретичні засади одержали в дисертації належне обґрунтування, аргументацію та конкретизацію. Дисертантом чітко формулюються об'єкт, предмет, мета, завдання

дослідження, переконливо подається теоретична та методологічна основа, концепція дослідження, наукова новизна, теоретичне і практичне значення одержаних результатів. Ретельний аналіз змісту дисертації та реферату уможливив зробити висновок про їх наукову обґрунтованість, логічність і послідовність у вирішенні поставлених завдань, а також про наукову ерудицію, широкий кругозір і здатність Михайлова В.М. вирішувати складні педагогічні проблеми.

Вважаємо за необхідне зазначити, що для реалізації поставлених завдань, досягнення мети здобувачем застосовано комплекс теоретичних, емпіричних і статистичних методів дослідження. Позитивним є те, що вони добиралися відповідно до завдань конкретного етапу наукової роботи; прийоми та операції з теоретичним і фактичним матеріалом здійснювалися послідовно, відповідно до програми і методики наукового пошуку.

Передусім варто наголосити на тому, що Віктором Миколайовичем здійснено інноваційне теоретико-методологічне дослідження, спрямоване на розроблення системи підвищення кваліфікації фахівців з питань цивільної безпеки в післядипломній освіті як сукупності взаємопов'язаних і взаємозумовлених структурних блоків (цільовий, теоретико-методологічний, змістовий, організаційно-діяльнісний, діагностично-результативний) та експериментальній перевірці її ефективності.

Заслуговує на увагу також концепція дослідження, яку розроблено відповідно до мети та інтегративного характеру предмета дослідження, що охоплює теорію і методику підвищення кваліфікації фахівців з питань цивільної безпеки в післядипломній освіті. Обґрунтування концепції дослідження здійснюється на методологічному, теоретичному, методичному і практичному рівнях.

На нашу думку, суттєвим здобутком дослідника є саме розроблення авторської концепції підвищення кваліфікації фахівців з питань цивільної безпеки, провідна ідея якої полягає в безперервності розвитку професійної компетентності фахівців цивільного захисту із застосуванням форм, методів і освітніх технологій у процесі формальної і неформальної освіти, врахуванням інтегрованого характеру їхньої професійної діяльності, визначенням змісту підвищення кваліфікації на основі вивчення поточного і прогнозування перспективного контексту професійних завдань у галузі цивільної безпеки.

Підкреслимо, ще й те, що в дисертаційному дослідженні В.М. Михайлов вдається до спроби вирішити одну з найактуальніших проблем сучасної андрагогіки – вивчення людської взаємодії в загальному розумінні та принципів, що спонукають дорослу людину до прийняття

конкретних рішень. Зокрема, автором визначено сукупність педагогічних умов, що сприяють ефективності навчання фахівців (мотивація до професійного самовдосконалення, застосування імітаційного моделювання вдосконалення підготовки на компетентнісній основі, розширення обсягу знань і набуття практичного досвіду в процесі навчання, створення відповідного інформаційного освітнього середовища).

Дисертантом здійснено аналіз наукових джерел із досліджуваної проблеми (501 найменування, із них 49 – іноземними мовами), що уможливило здійснення структурно-семантичного аналізу базових понять дослідження («безпека», «цивільна безпека», «фахівець з питань цивільної безпеки», «компетентність», «професійна компетентність») як міждисциплінарних категорій, які інтегрують окремі положення філософії, соціології, психології, педагогіки. На підставі узагальнення проаналізованих дефініцій визначено поняття «професійна компетентність фахівців з питань цивільної безпеки» як інтегративне системне утворення, що враховує загальну ерудицію, досконале знання справи, що зумовлене безперервним навчанням, досвідом, індивідуальними схильностями, цінностями, мотивами роботи та самовдосконаленням, усвідомленням себе в навколишньому середовищі, що дає змогу розв'язувати професійні завдання, характерні для галузі цивільної безпеки.

Автором вивчено й узагальнено практичний досвід зарубіжних країн, зокрема Республіки Польща та Федеративної Республіки Німеччина, щодо особливостей підвищення кваліфікації означених фахівців у післядипломній освіті. Виявлено загальні підходи в навчанні фахівців в обох країнах (диференціація програм підготовки, постійне оновлення їх змісту та запровадження нових; використання інноваційних форм і методів підготовки; створення середовища розвивальної взаємодії для опанування практико-орієнтованими знаннями та вміннями; розвиток інноваційного мислення; культивування цінностей безпеки життя і діяльності). Це надає можливість імплементації конструктивних ідей європейського досвіду підвищення кваліфікації фахівців в український освітній простір.

Позитивну оцінку заслуговує також розроблення інваріантної моделі професійної компетентності фахівців з питань цивільної безпеки, що характеризується цілісністю, поліфункціональністю, динамічністю всіх її компонентів, яка створена з урахуванням багатоаспектності професійної діяльності та визначає напрями розвитку професійної компетентності означених фахівців. На нашу думку, цю модель можна творчо використовувати для розроблення навчально-методичних комплексів на різних етапах організації освітнього процесу як в інститутах післядипломної

освіти, так і в закладах вищої освіти.

У загальних висновках викладено основні результати теоретико-порівняльного дослідження, яке було висвітлено в 49 публікаціях (23 одноосібних), серед яких 13 статей у наукових фахових виданнях України, 3 статті у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus, 1 стаття в зарубіжному періодичному науковому виданні, що має ISSN-номер, підтверджений на вебсайті Міжнародного центру реєстрації періодичних видань, 4 колективні монографії; 1 підручник, 5 посібників (навчальні, методичні, практичні), 2 практичних порадики; 1 методичні рекомендації; 1 практикум, 18 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Вважаємо, що в дисертації на належному науковому рівні аналізується матеріал, узагальнюються факти, формулюються й аргументуються положення та висновки, вірогідність яких забезпечується теоретичним аналізом проблеми дослідження у вітчизняних і зарубіжних джерелах, структурно-семантичним аналізом базових понять проблемного поля дослідження, аналізом методологічних підходів дослідження. Висновки, зроблені у роботі відповідно до оброблених і проаналізованих матеріалів, є безперечно суттєвими, переконливими та впливають зі здобутих,.

Викладене попередньо засвідчує, що високий ступінь достовірності теоретичних положень дисертаційного дослідження Віктором Миколайовичем Михайловим досягається не лише завдяки застосуванню теоретичних методів, а й емпіричних, статистичних із наступним аналізом її результатів і математичним обробленням отриманих даних, що уможливило дослідникові уточнити змістове наповнення за основними/ додатковими/ практичними видами підготовки фахівців, а також визначити оптимальні форми (інтерактивні, комбінування традиційних форм навчання з дистанційними), методи (самопізнання і самоаналізу професійного досвіду, метод case-study), технології (коучингові, ігрові, тренінгові, кейс-технології), засоби (комплексні завдання, комп'ютерні та мультимедійні системи навчання) підвищення кваліфікації фахівців.

Що стосується наукової новизни і теоретичного значення результатів дослідження, то варто зазначити, що в рецензованій дисертації вперше охарактеризовано цілісне дослідження проблеми підвищення кваліфікації фахівців з питань цивільної безпеки в післядипломній освіті, теоретично обґрунтовано та розроблено авторську концепцію підвищення кваліфікації фахівців з питань цивільної безпеки в післядипломній освіті, спроектовано і теоретично обґрунтовано систему підвищення кваліфікації фахівців з питань цивільної безпеки в післядипломній освіті, розроблено інваріантну модель

професійної компетентності фахівців з питань цивільної безпеки, визначено й обґрунтовано педагогічні умови ефективності підвищення кваліфікації, реалізація яких забезпечує розвиток професійної компетентності означених фахівців. Автором уточнено зовнішні (політичні, соціально-економічні, безпекові) і внутрішні (на макро-, мезо- та мікрорівні) чинники підвищення кваліфікації фахівців, зміст понять «безпека», «цивільна безпека», «фахівець з питань цивільної безпеки», «компетентність», «професійна компетентність», удосконалено діагностичний інструментарій дослідження сформованості професійної компетентності фахівців з питань цивільної безпеки за змістово-смысловим, організаційно-діяльним та особистісним критеріями, подальшого розвитку набули положення щодо методологічних, теоретичних і методичних основ розвитку професійної компетентності, зміст, форми, технології навчання означених фахівців.

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробленні (у співавторстві) та впровадженні навчально-методичного забезпечення розвитку професійної компетентності фахівців з питань цивільної безпеки в системі підвищення кваліфікації, що містить: підручник «Підготовка пожежного-рятувальника: теорія та практика»; навчальні посібники: «Реагування на надзвичайні ситуації», «Організація та проведення занять із застосуванням інноваційних методів»; методичний посібник «Загальна підготовка працівників підприємств, установ, організацій до дій у надзвичайних ситуаціях»; практичний посібник «Вживання в умовах надзвичайних ситуацій»; практичні поради: «Організація цивільного захисту під час реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні», «Перші кроки щодо організації цивільного захисту на базовому рівні місцевого самоврядування»; методичні рекомендації «Проведення комплексного практичного заняття з керівним складом та фахівцями, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів цивільного захисту (за методом case-study)»; «Практикум для педагогічних працівників навчально-методичних центрів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності з проведення практичних занять за методом аналізу конкретних навчальних ситуацій».

Додатки, подані в дисертації на 93 сторінках, суттєво доповнюють і конкретизують її зміст, мають практичне спрямування, містять детальну інформацію і можуть бути корисними для слухачів і викладачів курсів підвищення кваліфікації фахівців, розвитку післядипломної освіти України.

Матеріали п'яти розділів, висновки до них, загальні висновки, список використаних джерел, додатки підтверджують важливість функціонування системи підвищення кваліфікації фахівців з питань цивільної безпеки в

післядипломній освіті та дозволяють розглянути перспективні напрями її розвитку на загальнодержавному, інституційному та особистісному рівнях.

Окрім цього, варто підкреслити ідентичність змісту реферату та основних положень дисертаційної роботи. Зміст і структура реферату дисертаційного дослідження В.М. Михайлова відповідає чинним вимогам, дає чітке уявлення про особливості та результати наукового пошуку.

Оцінюючи дисертацію загалом позитивно, варто зробити висновок, що вона є цілком оригінальним самостійним дослідженням актуальної проблеми теорії та методики професійної освіти і заслуговує позитивної оцінки. Водночас спонукає до роздумів, із якими вважаємо за необхідне поділитися з членами Спеціалізованої вченої ради, присутніми, запросити до участі в науковій дискусії з положень, винесених на захист.

Вважаємо за необхідне коротко розглянути дискусійні питання, зауваження та пропозиції:

1. На нашу думку, у тексті дисертаційного дослідження необхідно було б позбутися описовості, подати більше аналітико-синтетичної інформації, що помітно вплинуло б на його обсяг (загальний обсяг – 577 с., основний – 381с.). Водночас у додатки до дисертації бажано включити приклади навчальних планів курсів підвищення кваліфікації фахівців.

2. У підрозділі 1.1 автор розглядає зарубіжний досвід, зокрема Польщі та Німеччини, щодо особливостей організації підвищення кваліфікації фахівців з питань цивільної безпеки. Слід зазначити, що робота значно виграла б, якщо був би зроблений компаративний аналіз змісту навчальних планів, програм і дисциплін щодо досліджуваного феномена і визначено, що саме використано з цього досвіду під час реалізації педагогічного експерименту.

3. Потребує доопрацювання схема «Система підвищення кваліфікації фахівців з питань цивільної безпеки у післядипломній освіті» (Рисунок 1, с. 19 автореферату), зокрема її змістовий і організаційно-діяльнісний блоки, що містять певні складові, до яких віднесено: зміст, форми, методи підвищення кваліфікації фахівців.

4. Варто було б також спрямувати вектор пошуку на унормування системи підвищення кваліфікації фахівців з питань цивільної безпеки відповідно до світових та європейських стандартів якості післядипломної освіти.

Однак, висловлені зауваження та побажання мають рекомендаційне спрямування і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, а спричинені, головним чином, масштабністю та багатогранністю дослідження. Дисертація В.М. Михайлова виконана на

достатньому науково-педагогічному і методичному рівнях, містить змістовний і ретельно систематизований теоретичний матеріал. Дисертаційну роботу характеризують наукова новизна, широта методологічних підходів, чітка структурованість розділів, логічність викладу матеріалу, повнота висвітлення основних положень у публікаціях автора. Висновки до дисертації сформульовані відповідно до завдань і результатів дослідження та відображають основний зміст роботи.

На основі зазначеного вважаємо, що актуальна за проблемою дисертаційна робота Михайлова Віктора Миколайовича є цілісним, цілком завершеним самостійним науково-педагогічним дослідженням, що відображає багаторічну плідну дослідницьку діяльність. Вона виконана з актуальної та складної теми, що збагачує теорію та практику професійної освіти новими результатами дослідження теоретичних і методологічних проблем функціонування системи підвищення кваліфікації. Її результати, висновки і рекомендації мають важливе значення для вдосконалення післядипломної освіти.

Отже, аналіз змісту роботи, автореферату та опублікованих наукових праць уможливило зробити висновок, що дисертація з теми «Система підвищення кваліфікації фахівців питань цивільної безпеки у післядипломній освіті» є актуальним, самостійним і завершеним дослідженням, що відповідає нормативним вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17 листопада 2021 року, а його автор – Михайлов Віктор Миколайович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент кафедри
природничо-математичних дисциплін та
інформаційно-комунікаційних технологій в освіті
Чернігівського обласного інституту
післядипломної педагогічної
освіти імені К.Д. Ушинського

Наталія ЄВТУШЕНКО

Підпис Євтушенко Н.В. засвідчую
Начальник відділу кадрів

Олена ОЛЕШКО